

Kur'ân, sâlihât'ı mutlak, müphem bırakıyor.

Bazı âyâtı düşünürken, bazı nükteler kalbime hutur ederek nota sûretinde kaydettim. Elfazca zengin değilim, israfı da sevmem, teşrifatçı elfâzı beğenmem, îcâzımdan darılma.

¹ خُذْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ أَحْسَنَهُ kaidesiyle, sana hoş gelen şeyleri al; sana hoş görünmeyeni bana bırak, ilişme!..

² الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

HÂŞİYE

Kur'ân, sâlihât'ı mutlak, müphem bırakıyor. Çünkü ahlâk ve faziletler, hüsün ve hayır çoğu nisbîdirler. Nev'den nev'e geçtikçe değişir. Sınıftan sınıfa nâzil oldukça ayrılır. Mahalden mahalle tebdil-i mekân ettikçe başkalaşır. Cihet muhtelif olsa muhtelif olur. Fertten cemaate, şahıstan millete çıktıkça mâhiyeti değişir.

Meselâ, cesaret, sehavet, erkekte gayret, hamiyet ve muavenete sebeptir. Kadında, nüşuza, vakahate, zevc hakkına tecavüze sebep olabilir.

Meselâ, zayıfın kavîye karşı izzet-i nefsi, kavîde tekebbür olur. Kavînin zayıfa karşı tevazuu, zayıfta tezellül olur.

Meselâ, bir ulü'l-emir, makamındaki ciddiyeti vakar, mahviyeti zillettir. Hânesinde ciddiyeti kibir, mahviyeti tevazudur.

Meselâ, tertib-i mukaddematta tefviz, tembelliktir. Terettüb-ü neticede tevekküldür. Semere-i sa'yine, kısmetine rıza kanaattir; meyl-i sa'yi kuvvetlendirir. Mevcuda iktifa, dûnhimmetliktir.

Meselâ, fert, mütekellim-i vahde olsa; müsamahası, fedakârlığı, amel-i sâlihtir. Mütekellim-i maa'l-gayr olsa hıyanet olur. Meselâ, bir şahıs, kendi namına hazm-ı nefs eder, tefahur edemez. Millet namına tefahur eder, hazm-ı nefs edemez. Her birinde birer misâl gördün; istinbat et.

Madem ki, Kur'ân, bütün tabakata, bütün a'sârda, kâffe-i ahvâlde şâmil bir hitab-ı ezelîdir. Hem nisbî hüsün, hayır çoktur. Sâlihât'taki itlakı, belîğâne bir îcâz-ı mutnebdir. Beyanda sükûtu, geniş bir sözdür.